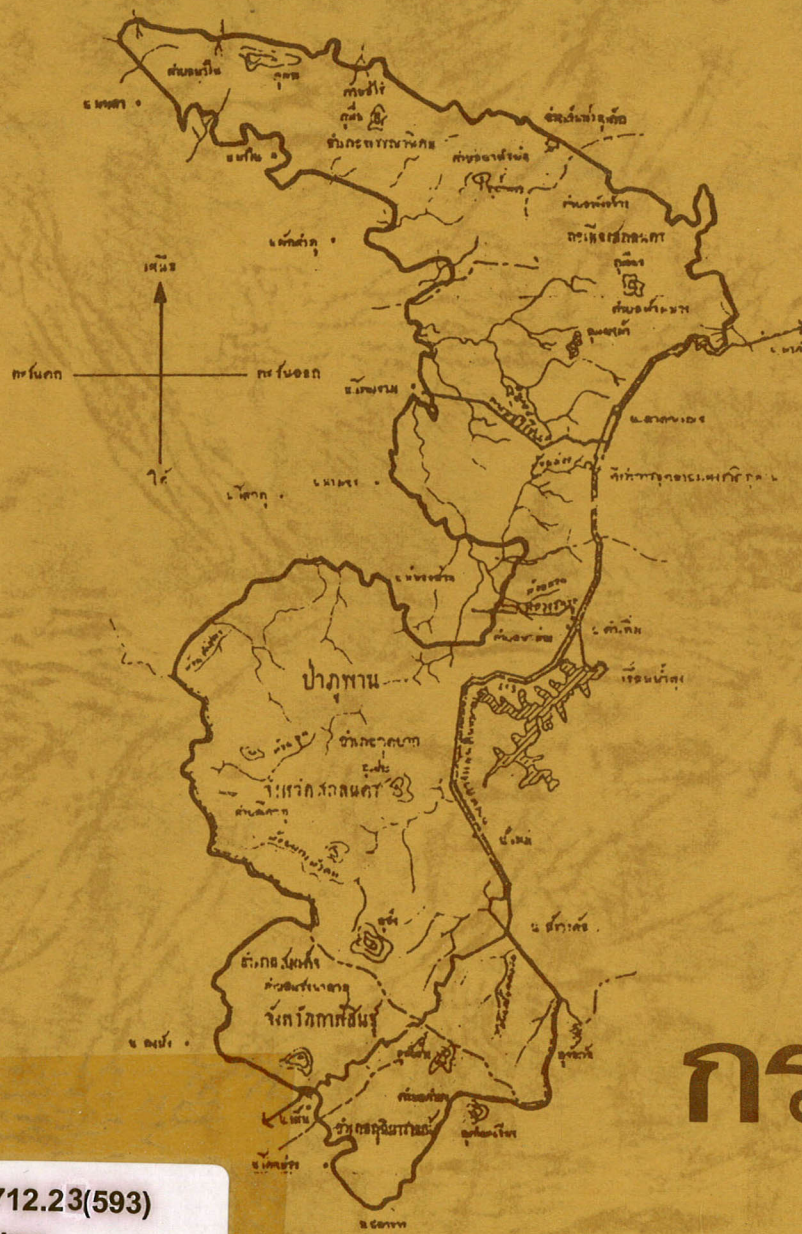

สรุปย่อสำหรับผู้บริหาร

แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน

จังหวัดกาฬสินธุ์ / จังหวัดสกลนคร

กรมป่าไม้

712.23(593)
 สถบ
 ล.3

รายงานฉบับสมบูรณ์

**แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน
จังหวัดกาฬสินธุ์/จังหวัดสกลนคร**

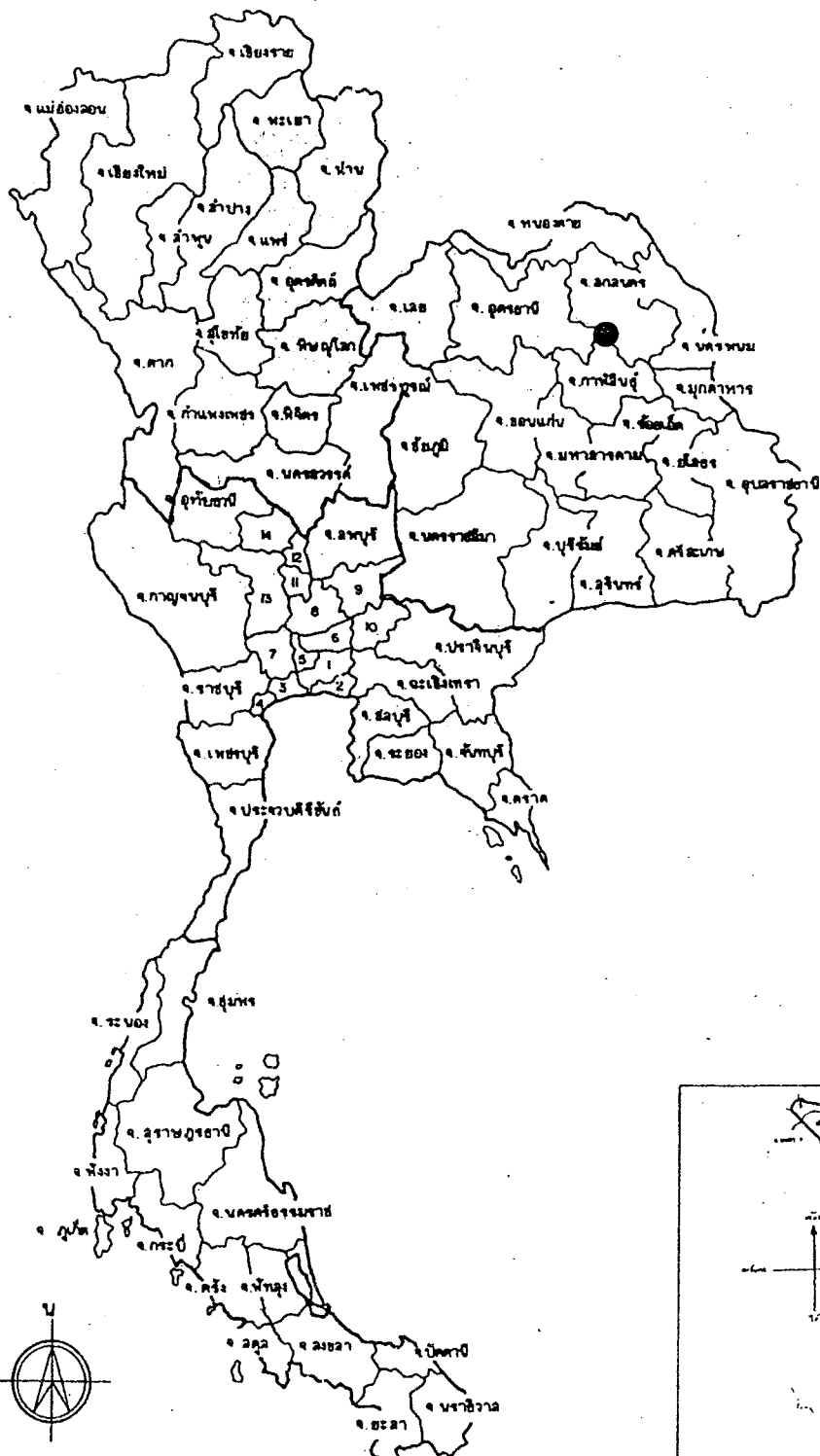
เสนอต่อ

กรมป่าไม้

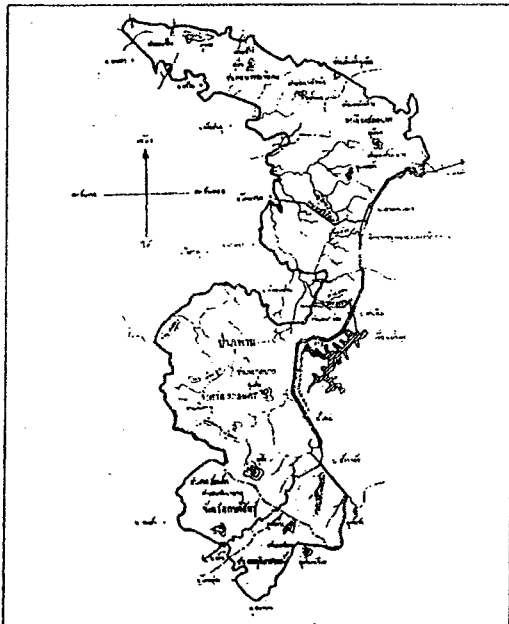
จัดทำโดย

สาขาวิจัยสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

กุมภาพันธ์ 2535

1. กรุงเทพมหานคร
2. ฉะเชิงเทรา
3. ฉะเชิงเทรา
4. ฉะเชิงเทรา
5. ฉะเชิงเทรา
6. ฉะเชิงเทรา
7. ฉะเชิงเทรา
8. ฉะเชิงเทรา
9. ฉะเชิงเทรา
10. ฉะเชิงเทรา
11. ฉะเชิงเทรา
12. ฉะเชิงเทรา
13. ฉะเชิงเทรา
14. ฉะเชิงเทรา

แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน
จังหวัดกาฬสินธุ์ / สกลนคร

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย

THAILAND INSTITUTE OF SCIENTIFIC
AND TECHNOLOGICAL RESEARCH

196 ถนนพหลโยธิน
จตุจักร กรุงเทพฯ ๑ 10900
โทรศัพท์ 579-1121-30

Telex . 21392 TISTR TH
Cable . TISTR/Bangkok

196 Phahonyothin Road,
Chatuchak Bangkok 10900
Telephone 579-1121-30

ที่ วท 5101/ 0859

๒๘ กุมภาพันธ์ 2535

เรื่อง ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน

เรียน อธิบดีกรมป่าไม้

อ้างถึง ข้อตกลงสำรวจ รวบรวม และศึกษาวิจัยข้อมูลจัดทำแผนแม่บทโครงการจัดการพื้นที่
อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เลขที่ 03/24/2533 ลงวันที่ 20 กันยายน 2533

สิ่งที่ส่งมาด้วย รายงานฉบับสมบูรณ์แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน จำนวน 100 ชุด รวม 300 เล่ม

ตามข้อตกลงที่อ้างถึง กรมป่าไม้ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แห่งประเทศไทย (วท.) ดำเนินการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร
จังหวัดกาฬสินธุ์ นั้น

บัดนี้ วท. ได้จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ดังที่ส่งมาพร้อม
หนังสือนี้

วท. มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับความไว้วางใจจากกรมป่าไม้ ในการดำเนินงาน
โครงการจัดทำแผนแม่บทฯ นี้ และหวังว่าผลงานนี้จะเป็นประโยชน์ต่อกรมป่าไม้ ในการจัดการ
อุทยานแห่งชาติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายสันทัต โรจนสุนทร)

ผู้ว่าการ

สาขาวิจัยสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
โทร 5791121 - 30 ต่อ 2315
โทรสาร 5614771

คำนำ

อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่คุ้มครองที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาทรัพยากรและความสมดุลตามธรรมชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ปัจจุบัน กรมป่าไม้ ได้ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติไปแล้ว 66 แห่ง และอยู่ระหว่างดำเนินการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติอีก 49 แห่ง คิดเป็นพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 37 ล้านไร่ จากความสำคัญของอุทยานแห่งชาติ รัฐจึงได้บรรจุโครงการจัดทำแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติและ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยที่จะให้มีการจัดทำแผนแม่บท เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและการจัดการอุทยานแห่งชาติที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการนี้ กรมป่าไม้ ได้จัดตั้ง สำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (สอส.) ขึ้น เพื่อดำเนินงานโครงการดังกล่าว

เอกสารนี้ เป็น รายงานฉบับสมบูรณ์ ของ แผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติอุทยาน ซึ่ง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ได้จัดทำขึ้นตามขอบเขตของงานที่ได้รับมอบหมายจาก สอส. และคณะกรรมการโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยแบ่งออกเป็น 3 เล่ม

- เล่มที่ 1 รายงานแผนแม่บท : มีเนื้อหาประกอบด้วยนโยบายและแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้อง กรอบการจัดการ แผนการจัดการ งบประมาณในการดำเนินงาน และการนำแผนสู่การปฏิบัติ
- เล่มที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน : มีเนื้อหาประกอบด้วยข้อมูลทางด้านกายภาพ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ-สังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและสื่อความหมายธรรมชาติ องค์การบริหาร สิ่งก่อสร้างและเครื่องมือเครื่องใช้ และการแบ่งเขตพื้นที่จัดการ
- เล่มที่ 3 สรุปย่อสำหรับผู้บริหาร : เสนอสาระสำคัญโดยสรุปของแผนแม่บทฯ

วท. หวังเป็นอย่างยิ่งว่า แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติอุทยาน นี้ จะเป็นประโยชน์ต่อกองอุทยานแห่งชาติ และ กรมป่าไม้ ในการบริหารและจัดการอุทยานแห่งชาติอุทยานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้จัดทำแผนของ วท. ใคร่ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการโครงการจัดทำแผนแม่บท และการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กรมป่าไม้ ซึ่งมีท่านอธิบดี คุณทิวา สรรพกิจ เป็นประธานกรรมการ ที่ได้ให้โอกาสแก่ วท. ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ และได้ให้ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงรายงานแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพานฉบับร่าง ให้เป็นแผนแม่บทที่มีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นต่อการบริหารและจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน

การจัดทำแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน นี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีโดยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่ง จากสำนักงานโครงการจัดทำแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (สอส.) โดยเฉพาะ ดร.ชัมพล สุขเกษม หัวหน้าสำนักงาน สอส. คุณพิชา พิทยขจรวุฒิ หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผน สำนักงาน สอส. รวมทั้งเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน สอส. ทุกท่าน ที่ให้ข้อคิดเห็น จัดเตรียมข้อมูล และติดต่อประสานงาน นอกจากนี้ยังมี คุณประมุข ทีชากร หัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูพาน ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ รวมทั้งได้แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำแผนแม่บทในครั้งนี้ ซึ่งคณะผู้จัดทำแผนของ วท. ใคร่ขอขอบคุณทุกท่านที่กล่าวข้างต้นเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

พร้อมกันนี้ คณะผู้จัดทำแผนของ วท. ใคร่ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลางและพื้นที่จังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ได้อำนวยความสะดวกข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการจัดทำแผนแม่บทในครั้งนี้

คณะผู้จัดทำแผน วท.

คณะผู้จัดทำแผน

ผู้อำนวยการโครงการ

นายไชยยุทธ กลิ่นสุคนธ์

ผู้จัดการโครงการ

นายประมุข แก้วเนียม

ผู้ช่วยผู้จัดการโครงการ

นายมานพ อัสสระรัมย์

งานวางแผน

นายประมุข แก้วเนียม
นายมานพ อัสสระรัมย์
นายอนุชา เล็กสกุลดีลัก
นายวินิจ บัวชุม

งานศึกษาด้านกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ

นายมานพ อัสสระรัมย์
นายวินิจ บัวชุม
นายจารุจินต์ นกิตะภักฎ
นายนิเวช นาดิ
นายปรีชา ลือชา
นายปรีชา หนุณักดี

งานศึกษาทรัพยากรน้ำ

ดร. วีระพล แต่สมบัติ

งานศึกษาด้านการท่องเที่ยว

นายอนุชา เล็กสกุลดีลัก
น.ส. จีราวรรณ เชษฐคมเดชา

งานศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

นายวินิจ บัวชุม
นางสิทธิรัตน์ เล็กสกุลดีลัก
นางศิริวรรณ อัสสระรัมย์

คณะผู้จัดทำแผน

งานศึกษาสิ่งก่อสร้างและ เครื่องมือ เครื่องใช้

นางพรทิพย์ ธรรมรัตน์พร

งานศึกษาด้านองค์การบริหาร

นายภิญโญ ทองชัย

ประสานงานโครงการ

นางศิริวรรณ อีสสระรัมย์

จัดทำรูปเล่มรายงาน

นางศิริวรรณ อีสสระรัมย์

นางละม่อม อินทรกำแหง

นางรำไพ อยู่เจริญ

น.ส.จิราวรรณ เชษฐดมเดชา

นางถวิล พรหมณัณฑ์

นายศิริ คุรุทนอม

นายไกรสร พริกท่ง

สรุปย่อสำหรับผู้บริหาร
แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน
จังหวัดกาฬสินธุ์/จังหวัดสกลนคร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(2)
คณะผู้จัดทำแผน	(3)
สารบัญ	(5)
1. บทนำ	-1-
2. กรอบการจัดการ	-2-
2.1 คุณค่าและความสำคัญ	-2-
2.2 บทบาทของอุทยานแห่งชาติภูพาน	-3-
2.3 ประเด็นปัญหาการจัดการ	-3-
2.4 วัตถุประสงค์การจัดการ	-4-
2.5 เขตพื้นที่จัดการ	-5-
3. แผนการจัดการ	-8-
3.1 แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	-8-
3.2 แผนสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ของประชาชน	-11-
3.3 แผนการพัฒนาและบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างและ เครื่องมือ เครื่องใช้ ในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน	-16-
3.4 แผนการบริหารอุทยานแห่งชาติภูพาน	-18-
4. เงบประมาณในการดำเนินงาน	-23-
5. การนำแผนสู่การปฏิบัติ	-24-
5.1 การอนุมัติแผน	-24-
5.2 ขั้นตอน	-25-
5.3 การประสานแผนแม่บทกับแผนพัฒนาระดับจังหวัด	-25-

สรุปย่อสำหรับผู้บริหาร

แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน
จังหวัดสกลนคร/จังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. 2536 - 2540

1. บทนำ

อุทยานแห่งชาติ เป็นพื้นที่คุ้มครองของรัฐ โดย กรมป่าไม้ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้ สัตว์ป่า และของป่า ตลอดจนทิวทัศน์ ป่าและภูเขา ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่ออำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่รัฐและประชาชนสืบไป โดยนัยดังกล่าว อุทยานแห่งชาติ เป็นบริเวณที่ดินที่รัฐได้กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สภาวะแวดล้อมและธรรมชาติที่ดีเด่น เพื่อสงวนแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าที่มีค่าหายาก เพื่อเป็นแหล่งศึกษาวิจัยให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ตลอดจนเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

อุทยานแห่งชาติภูพาน ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อของเขตจังหวัดสกลนครและจังหวัดกาฬสินธุ์ มีเนื้อที่ 664.7024 ตารางกิโลเมตร หรือ 415,439 ไร่ ประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2515 เป็นอุทยานแห่งชาติที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพาน ลักษณะของภูเขาในพื้นที่ส่วนนี้มีความสูงไม่มากนัก จุดสูงสุด 567 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีพืชพรรณหลายชนิด ทั้งป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และ ป่าเต็งรัง ถึงแม้ว่าสภาพป่าในอุทยานแห่งชาติจะไม่สมบูรณ์นัก เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น แต่ป่าไม้และภูเขาบริเวณนี้มีความสำคัญเนื่องจากเป็นแหล่งต้นน้ำของ เขื่อนสำคัญ 3 เขื่อน ได้แก่ เขื่อนน้ำพุง เขื่อนน้ำอูน และเขื่อนลำบาว ประกอบกับมีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิด ด้านการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง โดยเฉพาะ น้ำตกคำหอมและพระธาตุภูเพ็ก และมีเส้นทางเข้าถึงโดยสะดวก ปัญหาสำคัญของอุทยานแห่งชาติภูพาน ได้แก่ การบุกรุกทำลายป่าโดยประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในและโดยรอบอุทยานแห่งชาติ ซึ่งอุทยานแห่งชาติภูพานได้พยายามแก้ไขปัญหามาโดย เฉพาะการอพยพประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติออกไปอยู่ในพื้นที่ซึ่งทางการจัดสรรไว้ให้ โดยได้ดำเนินการไปแล้วบางส่วน ยังมีครัวเรือนเหลืออีกจำนวนหนึ่งที่มีเป้าหมายจะอพยพออกไป

ความสำคัญและสถานการณ์ดังกล่าว นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารและการจัดการอุทยานแห่งชาติให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง และเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6

(พ.ศ. 2530-2534) ที่กำหนดโครงการจัดทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่า ชั้น กรมป่าไม้ จึงกำหนดให้ อุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับการจัด
ทำแผนแม่บทตามโครงการดังกล่าว เพื่อให้บรรลุผลในการจัดการและการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ
และทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับอุทยานแห่งชาติและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติภูพาน
โดยแผนแม่บทนี้ จะเป็นแนวทางในการบริหาร การจัดการและการพัฒนา อันจะก่อให้เกิดประ
โยชน์ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษาวิจัยและการท่องเที่ยว ตลอดจนส่งผลดีถึง
สภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรในท้องถิ่น และส่วนรวมของประเทศ

2. กรอบการจัดการ

2.1 คุณค่าและความสำคัญ

อุทยานแห่งชาติภูพาน มีคุณค่าและความสำคัญ สรุปได้ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นพื้นที่ตัวแทนของระบบนิเวศธรรมชาติ ที่ประกอบด้วยสังคมพืชป่าไม้ สัตว์ป่า
และพืชพันธุ์ ที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ
- (2) เป็นพื้นที่รวบรวมความหลากหลายทางพันธุกรรมทั้งพันธุ์ไม้และสัตว์ป่านานาชนิด
ที่อาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูพาน
- (3) เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของเขื่อนสำคัญ 3 เขื่อน ได้แก่ เขื่อนน้ำพุง เขื่อนน้ำอูน
และเขื่อนลำปาว และเป็นต้นน้ำของลำน้ำยังและหนองหาร อีกด้วย ในการนี้
อุทยานแห่งชาติภูพาน สามารถอำนวยปริมาณน้ำทำได้ถึงปีละ 274 ล้าน
ลูกบาศก์เมตร
- (4) สภาพธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติภูพาน ซึ่งปกคลุมด้วยป่าไม้เพียงหย่อมเดียว
ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเป็นตัวช่วยควบคุมสภาวะภูมิอากาศของท้อง
ถื่นมิให้ผันแปรอย่างรุนแรงจนเกินไป นอกจากนั้น ยังปกป้องมิให้หน้าดินถูกชะ
ล้างพังทลายและสามารถป้องกันอุทกภัยที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ตอนล่างได้อีกด้วย
- (5) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจและศึกษาดูธรรมชาติของนักเรียน นักศึกษา
และประชาชน ที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ โดยมีผู้เข้ามาท่องเที่ยวและ
ศึกษาดูธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติภูพาน ถึง 71,797 คน ในปี 2533

- (6) พื้นที่ป่าไม้บริ เวณอุทยานแห่งชาติภูพานเป็นแหล่งอาหารของประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ โดยเป็นแหล่งเก็บหาอาหาร เก็บหาของป่า และล่าสัตว์เพื่อยังชีพ ถึงแม้ว่าจะเป็นภาระที่ผิดกฎหมาย แต่นับได้ว่าอุทยานแห่งชาติได้มีส่วนช่วยเหลือในการดำรงชีพของประชาชนท้องถิ่นจำนวนหนึ่ง
- (7) เป็นแหล่งจ้างแรงงาน และแหล่งที่มาของรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น โดยที่อุทยานแห่งชาติสามารถจ้างแรงงานเพื่อปฏิบัติงานได้ถึง 152 คน จากจำนวนผู้ปฏิบัติงานทั้งหมด 159 คน หรือหากนับรวมถึงครอบครัวด้วยแล้วจะเป็นจำนวนถึง 790 คน ที่ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ

2.2 บทบาทของอุทยานแห่งชาติภูพาน

จากคุณค่าและความสำคัญของอุทยานแห่งชาติภูพาน ดังที่กล่าวแล้วนั้น เมื่อพิจารณาถึงบทบาทที่มีต่อสังคม ทั้งด้านทรัพยากรและการดำรงชีพของประชาชน กำหนดได้ 3 ประการ คือ

- (1) เป็นแหล่งต้นน้ำของเขื่อนสำคัญ 3 เขื่อน ได้แก่ เขื่อนน้ำพุง เขื่อนน้ำอูน และเขื่อนลำปาว รวมทั้งหนองหาร สามารถอำนวยปริมาณน้ำทำได้ 274 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งแหล่งน้ำดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นอยู่และสภาพทางสังคมและ เศรษฐกิจของประชาชนที่อาศัยอยู่แถบนี้
- (2) เป็นสถานศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ทางธรรมชาติวิทยา ไม่ว่าจะเป็นสังคมพืชของป่า 3 ชนิด คือ ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง สังคมสัตว์และสภาพทางกายภาพ ตลอดจนด้านสังคมวิทยา ซึ่งเป็นที่อยู่ของชนเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีประวัติอันยาวนานในบริเวณนี้
- (3) เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของประชาชนทั่วไป

2.3 ประเด็นปัญหาการจัดการ

จากการประเมินสถานการณ์ด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน สรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

- (1) ด้านการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติอุทยานแห่งชาติ ปัญหาสำคัญคือ

การลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์และ เก็บหาของป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ ทั้งนี้เพราะ การเข้าออกอุทยานแห่งชาติกระทำได้ทุกทิศทางจากชุมชนโดยรอบ อีกทั้ง ไม่มีแนวเขตที่ชัดเจน จึงเป็นการยากในการป้องกัน

- (2) การบริการทางการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ยังมีน้อย ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็น ยังขาดแคลน ส่วนการจัดบริการเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติอุทยานยังจำกัดอยู่มาก ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
- (3) การบริหารงานของอุทยานแห่งชาติที่เป็นอยู่ยังมีเงื่อนไขข้อจำกัดอยู่มาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดบุคลากร เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ทำให้การบริหารงานต้องพึ่งพาอาศัยความสามารถเฉพาะตัวของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ ซึ่งไม่เป็นผลดีสำหรับการดำเนินงานในระยะยาวของอุทยานแห่งชาติ
- (4) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติอุทยาน ยังมีปริมาณน้อย ทำให้ไม่สามารถจัดเตรียมหรือจัดหาเกี่ยวกับสื่อความหมายธรรมชาติ ได้สมบูรณ์เพียงพอ ขณะเดียวกันยังส่งผลถึงการดำเนินงานด้านการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติอีกด้วย

2.4 วัตถุประสงค์การจัดการ

ในระยะของแผนแม่บท พ.ศ. 2536-2540 นี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์การจัดการอุทยานแห่งชาติอุทยานไว้ ดังต่อไปนี้

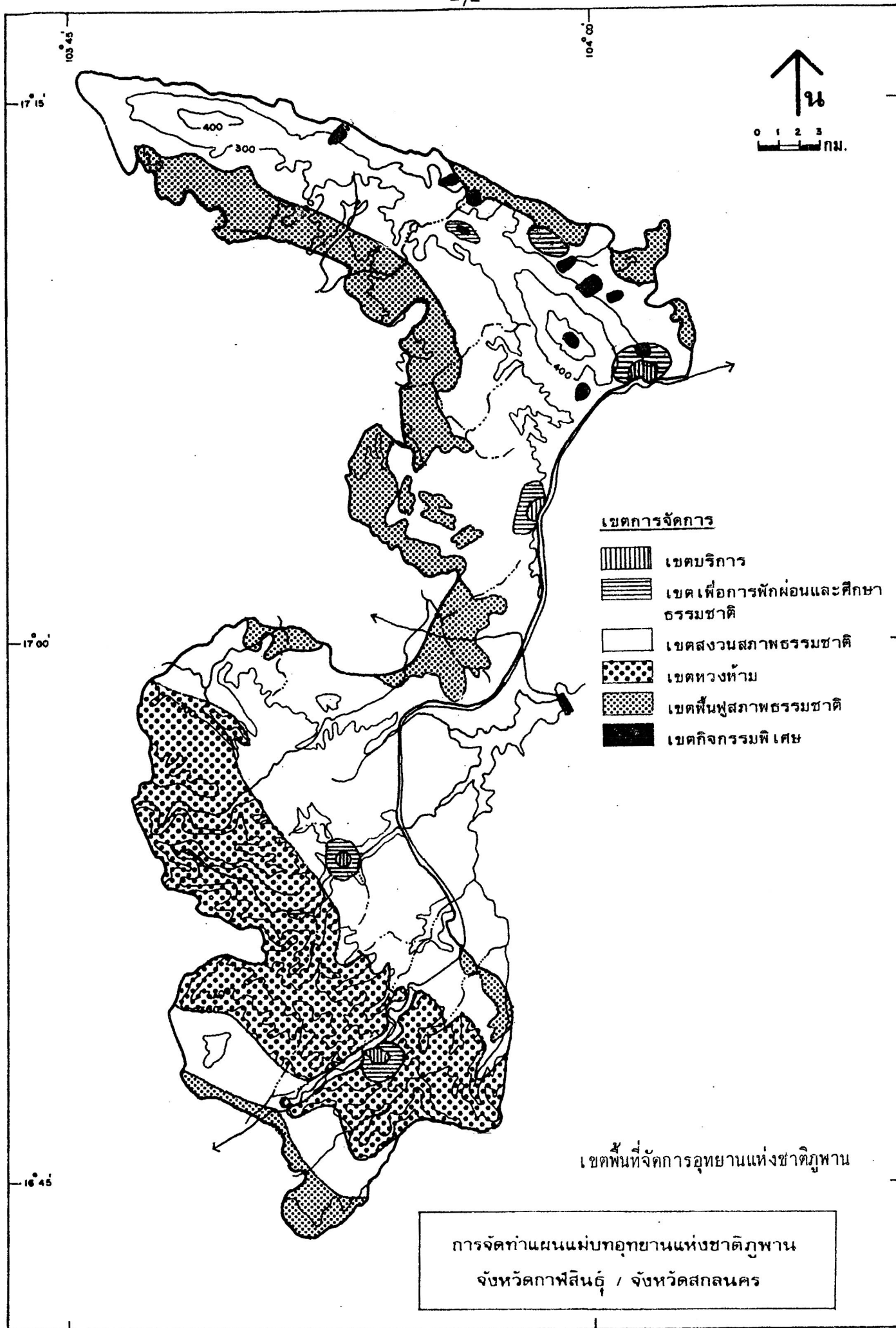
- (1) เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติอุทยาน ให้พ้นจากการบุกรุกทำลาย ควบคู่กับการฟื้นฟูสภาพที่เสื่อมโทรม ให้สมบูรณ์ตามสภาพธรรมชาติ
- (2) เพื่อจัดบริการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติแก่ประชาชนทั่วไป
- (3) เพื่อส่งเสริมการศึกษา วิจัย ในอันที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ เพื่อการวางแผนการจัดการในระยะต่อไป
- (4) เพื่อจัดหาอุปกรณ์และ เครื่องมือ เครื่องใช้ให้เพียงพอกับความต้องการในการดำเนินงานของอุทยานแห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 เขตพื้นที่จัดการ (Management Zone)

เขตพื้นที่จัดการอุทยานแห่งชาติภูพานตามแผนแม่บทนี้ กำหนดขึ้นตามพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะทางกายภาพ ความยากง่ายในการจัดการ และระดับความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ในปัจจุบัน ซึ่งจำแนกได้เป็น 6 เขต ได้แก่

- (1) เขตบริการ (Intensive Use Zone) เขตนี้จัดไว้เพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่สาธารณชนจำนวนมากที่เข้ามาใช้ประโยชน์ เป็นบริเวณที่ไม่มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่ควรรักษาไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือมีทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายได้ง่ายอยู่น้อยมาก ที่ตั้งมักอยู่ใกล้แหล่งที่จะพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยว พักผ่อน หรือศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติวิทยา ได้แก่ บริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ น้ำตกคำหอม และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติต่อเขต และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งมดแดง
- (2) เขตเพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ (Outdoor Recreation Zone) เขตนี้จัดไว้เพื่อให้ผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติได้สัมผัสกับความสวยงาม พักผ่อนและศึกษาธรรมชาติอย่างใกล้ชิด เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นทางธรรมชาติ สาธารณูปโภคที่พัฒนาลังก่อสร้างที่จะอำนวยความสะดวกได้โดยมีข้อจำกัดเฉพาะพื้นที่ รวมทั้งมีมาตรการที่จะลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อธรรมชาติ ยอมให้ผู้มาใช้ประโยชน์ได้เข้าร่วมในกิจกรรมนันทนาการที่ทางอุทยานแห่งชาติจัดเตรียมไว้ และอยู่ใกล้เขตบริการเพื่อความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ บริเวณหลังที่ทำการอุทยานแห่งชาติหรือผานางเมิน น้ำตกคำหอม และน้ำตกประจักษ์สุนันต์
- (3) เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive Zone) เป็นบริเวณที่มีสภาพสังคมพืชและธรรมชาติสมบูรณ์ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและเพื่ออำนวยให้สภาพธรรมชาติที่เด่นและสวยงามเป็นพิเศษคงอยู่ตลอดไป การพัฒนาลังก่อสร้างจะยอมให้ได้ตามความจำเป็น เช่น ทางเดินเท้าลำลอง ที่พักแรมที่เก็บและขนย้ายได้ง่าย ตั้งด่านตรวจของเจ้าหน้าที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการศึกษาวิจัย เป็นต้น เขตนี้ได้แก่ พื้นที่สูงที่ปกคลุมด้วยสังคมพืชป่าไม้ชนิดต่าง ๆ ในเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน

- (4) เขตหวงห้าม (Strict Nature Reserve Zone) เป็นบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์และมีคุณค่าความสำคัญเป็นพิเศษ เช่น เป็นแหล่งรังนกพิราบที่เป็นตัวอย่างของประเทศ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าชนิดที่สำคัญและหายาก เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นต้น สภาพของทรัพยากรง่ายต่อการเสื่อมโทรมหรือเมื่อเสื่อมโทรมลงไปแล้ว ยากต่อการที่จะฟื้นคืนสู่สภาพดั้งเดิม เขตนี้จะจำกัดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีได้น้อยที่สุด เพื่อมิให้เกิดการรบกวนหรือเปลี่ยนแปลงต่อสภาพธรรมชาติ เขตนี้ได้แก่ บริเวณตอนล่างของอุทยานแห่งชาติภูพาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบแล้ง
- (5) เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (Recovery Zone) เป็นบริเวณพื้นที่สภาพธรรมชาติถูกรบกวนทำลายจนเสื่อมโทรม ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งจากฝีมือมนุษย์และภัยธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติดั้งเดิม ได้แก่ บริเวณชุมชนเดิมที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งอยู่ระหว่างการอพยพออก
- (6) เขตกิจกรรมพิเศษ (Special Use Zone) เป็นบริเวณที่จำแนกไว้เพื่อรองรับกิจกรรมบางอย่างของประชาชนหรือหน่วยราชการอื่นที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ที่อาจขัดต่อหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ แต่ไม่อาจขัดขวางได้ ได้แก่ บริเวณสถานีโทรคมนาคมวิทยุ ของกองบัญชาการทหารสูงสุด พระธาตุนุเพ็ก และบริเวณอ่างเก็บน้ำที่สร้างขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาติ

3. แผนการจัดการ

3.1 แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (Resource Management Plan)

3.1.1 เป้าหมาย

- (1) ดำเนินการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติภูพาน โดยการจัดตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติให้ครบ 15 หน่วย จัดทำป้ายแสดงแนวเขตอุทยานแห่งชาติ 10 แห่ง และอพยพประชาชน 272 ราย ออกจากเขตอุทยานแห่งชาติ
- (2) ดำเนินการสำรวจ ศึกษา วิจัย สภาพธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ
- (3) ระดมความร่วมมือจากเยาวชนและประชาชนที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ ในการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ

3.1.2 มาตรการ

1) การคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ

(1) จัดทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตอุทยานแห่งชาติ ในบริเวณที่มีชุมชนตั้งอยู่ใกล้ขอบเขต 10 บริเวณ ได้แก่ บ้านนาคำ บ้านคำเพิ่ม บ้านสร้างค้อ บ้านแก้งกะอาม บ้านโพนงาม บ้านกุ่มะแกว บ้านภูผักหวาน บ้านหินแตก บ้านนาในและบ้านภูเพ็ก โดยจัดทำเป็นป้ายก่ออิฐฉาบปูนขนาด 2x3 เมตร พร้อมข้อความแสดงแนวเขตและข้อห้ามต่าง ๆ

(2) จัดทำป้ายสังกะสี ขนาด 4x15 นิ้ว เขียนข้อความ "เขตอุทยานแห่งชาติ" ติดโดยรอบแนวเขต เฉลี่ยกิโลเมตร 4 ป้าย รวม 1,000 ป้าย

(3) พัฒนาและจัดตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายให้ครบ จำนวน 15 หน่วย จากที่มีอยู่เดิม 5 หน่วย ซึ่งจะสามารถประสานการดำเนินงานเป็นโครงข่ายที่สมบูรณ์ โดยมีลำดับดังนี้ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก้งกะอาม หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติห้วยฮ่อม และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติตาไผ่ / หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติห้วยทราย หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติภูผักหวาน และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติกุ่มะแกว / หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก้งกะอาม และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาตินาคำ / หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติสร้างค้อ และหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติหนองดินคำ

(4) จัดชุดลาดตระเวน โดยให้หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุกหน่วยดำเนินการ เพื่อเสริมระบบป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายอุทยานแห่งชาติให้สมบูรณ์

(5) การป้องกันไฟป่า โดยการประชาสัมพันธ์ ชักชวนเยาวชน-ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติที่มีส่วนร่วมในการป้องกัน ความปลอดภัย ทั้งนี้โดยอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ระดับอำเภอจนถึงระดับหมู่บ้าน ตลอดจนเยาวชนในสถาบันการศึกษาที่อยู่โดยรอบ

(6) ดำเนินการอพยพประชาชนจำนวน 272 ราย ใน 5 หมู่บ้าน ออกไปอยู่ในพื้นที่ที่จัดสรรไว้ บริเวณบ้านบ่อเดือนห้า หรือปลักตัน้ำที่บางส่วนย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม โดยการประสานงานกับคณะกรรมการระดับจังหวัด ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครเป็นประธาน เกี่ยวกับการป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้

2) การสำรวจ ศึกษา วิจัย

มีเป้าหมายเพื่อประมวลความรู้พื้นฐานด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติทุกแห่ง สำหรับกำหนดระบบป้องกันรักษาทรัพยากรและการจัดการให้การศึกษา เกี่ยวกับธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดย

(1) กำหนดและจัดวางแปลงตัวอย่างถาวรในสังคมพืชป่าชนิดต่าง ๆ เพื่อศึกษาและติดตามพัฒนาการของสังคมพืช ชนิดละ 1 แปลง ได้แก่ ป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังที่มีพลวงเด่น ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง พร้อมทั้งให้มีเจ้าหน้าที่ประจำติดตามตรวจวัดตัวแปรค่าต่าง ๆ ตามที่จะกำหนดขึ้น สำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานของอุทยานแห่งชาติ

(2) จัดทำแบบสอบถามแจกจ่ายและรอดตอบรับจากผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติ พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์ แปลผล เพื่อใช้สำหรับการจัดเตรียมบริการสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดสื่อความหมายต่าง ๆ

(3) ประสานงานกับส่วนราชการที่ทำหน้าที่ศึกษา-วิจัย สถาบันวิจัย สถาบันการศึกษา เพื่อจัดบุคลากรมาทำการสำรวจ ศึกษา วิจัย ในอุทยานแห่งชาติ

(4) จัดเตรียมงบประมาณเพื่อการสำรวจ ศึกษา วิจัย และประสานงาน กับสถาบันวิจัยและสถาบันสนับสนุนการวิจัย

3) มวลชนสัมพันธ์

ด้วยสภาพของอุทยานแห่งชาติภูพานที่ล้อมรอบด้วยชุมชนเกือบทุกด้าน ทำให้ยากต่อการที่จะแยกความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และการพึ่งพิงธรรมชาติออกจากกันได้ ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติมีความเป็นไปได้ที่จะประสบความสำเร็จสูงขึ้น จึงควรที่อุทยานแห่งชาติจะให้ความสำคัญกับการระดมความร่วมมือจากประชาชนท้องถิ่น โดยรอบมากยิ่งขึ้น อันเป็นมาตรการเชิงรุกที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่ให้ความสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยิ่งขึ้น โดยมีการดำเนินงานต่าง ๆ ดังนี้

(1) ผลิตสื่อ สำหรับงานส่งเสริมและเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ได้แก่ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิทยุ โทรทัศน์ สไลด์ สมุดภาพ ชุมนิทรรศการ จัดเตรียมบุคลากรทำหน้าที่วิทยากรบรรยาย นำเที่ยว เกมส์ ฯลฯ

(2) จัดหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ ออกปฏิบัติงานให้ความรู้ความเข้าใจแก่ ประชาชน-เยาวชน บริเวณโดยรอบอุทยานแห่งชาติภูพาน ทั้งนี้ อาจอาศัยงานเทศกาล งานพิธี หรือกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสม

(3) จัดค่ายเยาวชน เพื่อนำเยาวชนให้เข้ามาสัมผัสกับสภาพธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติในลักษณะที่ถูกต้อง พร้อมทั้งให้ความรู้ และปลูกฝังให้รับรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติให้มีความรักหวงแหน และให้ความร่วมมือในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

(4) จัดโครงการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยร่วมกับหน่วยงานอื่นที่มีโครงการเกี่ยวกับการฝึกอบรม หรือปฏิบัติงานในลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร สาธารณสุข เป็นต้น

(5) จัดให้มีบุคลากรของอุทยานแห่งชาติ ดำเนินโครงการ สอนเสริมหลักสูตร สำหรับเยาวชนในสถานศึกษาระดับต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ สำหรับสร้างฐานและขยายผลไปสู่ผู้ปกครองต่อไป

(6) เมื่อดำเนินการโครงการข้างต้นระยะหนึ่งแล้ว ควรจัดให้มีการสัมมนาขึ้นโดยเชิญชนกลุ่มเป้าหมายที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติภูพาน มาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในการดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนการกำหนดกระบวนกรที่เหมาะสมที่ควรดำเนินการในระยะต่อไป

3.2 แผนสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้ของประชาชน (Recreational and Interpretive Plan)

3.2.1 เป้าหมาย

- (1) การสื่อความหมายธรรมชาติที่มุ่งให้นักท่องเที่ยว มีความเข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญของธรรมชาติ และมุ่งให้เยาวชน ประชาชนเฉพาะกลุ่ม ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ
- (2) จัดบริการท่องเที่ยวในเขตบริการและ เขตธรรมชาติศึกษา พักผ่อนหย่อนใจ 8 แห่ง

3.2.2 มาตรการ

1) การสื่อความหมายธรรมชาติ

การสื่อความหมายธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติภูพาน แบ่งออกได้ตามกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้คือ

(1) การสื่อความหมายธรรมชาติ ที่มุ่งสร้างความรับรู้ ความเข้าใจ ถึงคุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติ และการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน โดยเน้นกลุ่มผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติภูพานในลักษณะมาเข้า-เย็นกลับ กรอบในการสร้างสื่อ คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้เข้ามาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติได้เห็น รับรู้ และสัมผัสกับสภาพธรรมชาติ โดยผ่านสื่อที่จัดเตรียมไว้ บริเวณพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติภูพานที่เหมาะสมที่จะมีบทบาทในการสื่อความหมายธรรมชาติดังกล่าวนี้ ได้แก่ น้ำตกคำหอม น้ำตกแก้งกะอาม น้ำตกประจักษ์สันต์ จุดแวะพักรถที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติต่อเขต พระธาตุมุเตา ถ้าเสรีไทย ลานสาวเอ้/ผานางเมื่น และผาเสวย ลักษณะของสื่อที่จำเป็นสำหรับการบรรลุถึงเป้าหมายข้างต้น ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว นิทรรศการ วิทยุไอ สไลด์ การบรรยายสรุป ทางเดินศึกษาธรรมชาติ ป้ายอธิบายสภาพ-จุดสนใจ ตลอดจนเอกสาร แผ่นพับ แผ่นปลิวต่างๆ

(2) การสื่อความหมายธรรมชาติ ที่มุ่งให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนที่จะสามารถประเมินคุณค่า ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ตระหนักและวางแผนในระบบธรรมชาติและคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติ ควบคู่กับพักผ่อน หาความสดชื่นจากสภาพธรรมชาติ โดยเน้นกลุ่มผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติในลักษณะ ของผู้ที่มีความสนใจพิเศษเฉพาะอย่าง มีเวลาที่จะสัมผัสกับสภาพธรรมชาติตามสมควร กรอบในการจัดสื่อความหมายควรเน้น เพื่อให้ผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติ สามารถสัมผัสและใกล้ชิดกับสภาพธรรมชาติเท่าที่จะสามารถ

เปิดโอกาสให้ได้โดยไม่สูญเสียระบบสมดุลของธรรมชาติ บริเวณพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติที่จะจัดการเพื่อกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ได้แก่ ลานสาวเอ้/ผานางเม็น แก้งมดแดง และบริเวณต่อเขตลักษณะของสื่อที่จำเป็นได้แก่ สื่อต่าง ๆ ของกลุ่มที่ (1) รวมทั้งทางเดินศึกษาธรรมชาติ ที่ตั้งเด่นที่ ค่ายเยาวชน มัคคุเทศน์ เกมส์ และกิจกรรมอื่นที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมกลุ่ม

(3) การสื่อความหมายธรรมชาติ เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติตามแผนแม่บท โดยถือเป็นมาตรการเชิงรุก ที่มีเป้าหมายอยู่ที่กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนเยาวชนและประชาชนทั่วไป โดยมีมุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้และเข้าใจสื่อความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คุณค่าความสำคัญของอุทยานแห่งชาติ ระบบการจัดการอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานหรือดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติ กระบวนการสื่อความหมายธรรมชาติดังกล่าวนี้ ได้แก่ การจัดโครงการมวลชนสัมพันธ์ สำหรับสื่อที่จำเป็น ได้แก่ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แผ่นป้าย แผ่นปลิว ชุดนิทรรศการเคลื่อนที่ วิทยากร สไลด์ วีดีโอ โปสเตอร์ ฯลฯ

2) เขตพื้นที่ท่องเที่ยว

เขตพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมี 2 เขตคือ เขตบริการ และเขตธรรมชาติศึกษา (เพื่อการพักผ่อนและการศึกษาหาความรู้) ซึ่งได้กำหนดให้เขตพื้นที่ท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูพาน มีขอบเขตพื้นที่จำกัด กล่าวคือ

(1) เขตบริการ กำหนดให้ที่ทำการอุทยานแห่งชาติบางส่วนของน้ำตกคำหอมและหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติต่อเขต เป็นเขตบริการ โดยขยายความพร้อมของบริการให้เพียงพอ สำหรับเป็นฐานการท่องเที่ยวต่อไป

(2) เขตธรรมชาติศึกษา เป็นเขตพักผ่อนท่องเที่ยวและหาความรู้ของประชาชน คือพื้นที่โดยรอบเขตบริการรัศมีประมาณ 200 เมตร แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ตลอดจนเส้นทางเดินป่าระยะสั้นต่าง ๆ ได้แก่

- รอบที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ต่อเนื่องไปจนถึงผานางเม็น/ลานสาวเอ้ โดยจัดเป็นพื้นที่เดินเท้าสัมผัสธรรมชาติ ภูเขา และไม้ดอก

- พื้นที่ป่ารอบน้ำตกคำหอม

- น้ำตกแก้งกะอาม ผาเสวย น้ำตกประชาสุขสันต์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ที่มีศาลาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

- พระธาตุภูเพ็ก เป็นโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อการศึกษาโบราณคดีและพักผ่อนชมทัศนียภาพอุทยานแห่งชาติจากเบื้องสูง

- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งมดแดง เป็นจุดพักชั่วคราวเพื่อการเดินป่าในพื้นที่ตอนล่าง

(3) เส้นทางเดินป่า เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของเขตท่องเที่ยว ที่อาจผ่านเขตธรรมชาติศึกษาและบางส่วนของเขตอนุรักษ์ เส้นทางที่เหมาะสมได้แก่ เส้นทางจากผานางเมิน-ลานสาวเอ้ เส้นทางเลียบห้วยน้ำพุ บริเวณแก่งมดแดง ถึงถนนเข้าแก่งมดแดง ความยาวไม่เกิน 2 กม. ตลอดเส้นทาง เดินให้จัดสื่อความหมายธรรมชาติในรูปแบบที่ไม่ทำลายสภาพธรรมชาติ เพื่อเสริมการศึกษาในระหว่างการเดินป่า

3) การจัดบริการ

การจัดบริการเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย แนวทาง 2 ประการคือ การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดสื่อความหมายธรรมชาติ ซึ่งกิจกรรมทั้ง 2 ประการนี้ จะมีอยู่ในทุก ๆ พื้นที่ที่จะพัฒนา ดังนี้คือ

(1) ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ

- ปรับปรุงผังบริเวณ โดยการปรับปรุงถนนภายในบริเวณที่ทำการให้อยู่ในสภาพดี ลาดยางถนนข้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว รื้อถอนห้องสุขาหลังเก่า เพื่อจัดทำที่จอดรถนักท่องเที่ยว จัดทำทางเดินเท้าและตกแต่งทางภูมิสถาปัตยกรรมเพิ่มเติม
- สร้างบ้านพักรับรองขนาดจุ 10 คน 2 หลัง ค่ายพักเยาวชนหรือมออาคารห้องน้ำ-ส้วม 2 หลัง (แยกชาย-หญิง) จุทั้งสิ้นประมาณ 80 คน
- รื้อถอนบ้านพักพนักงาน และสร้างศาลาอเนกประสงค์และโรงอาหาร 1 หลัง อาคารอเนกประสงค์ประกอบด้วย ร้านอาหาร โรงครัว ห้องอเนกประสงค์ สโมสร ห้องน้ำ และห้องเก็บของ เป็นต้น
- สร้างบ้านพักข้าราชการชดเชยบ้านพักหมายเลข 5 ที่ถูกเปลี่ยนการใช้ประโยชน์และรื้อถอนจำนวน 1 หลัง
- ปรับปรุงสนามเด็กเล่น
- ก่อสร้างถังเก็บน้ำ คสล. (จุ 100 ลบ.ม.) เพื่อสำรองน้ำที่ผ่านการกรองเรียบร้อยแล้วก่อนสูบเก็บไว้บนหอสูงที่สร้างใหม่ 1 หอ ขนาดจุ 15 ลบ.ม.
- จัดทำป้ายบอกทางภายในเขตที่ทำการ จำนวน 3 จุด
- จัดทำป้ายบอกชื่อและคุณลักษณะของต้นไม้ที่สำคัญ

(2) ผานาง เมิน/ลานสาวเอ้

- ปรับปรุงม้านั่งและลานพักผ่อนบริเวณผานาง เมิน
- จัดเตรียมที่รองรับขยะมูลฝอย
- ปรับปรุงแผนที่และป้ายบอกทาง สำหรับการเดินเท้า เป็นระยะ ๆ
- ถนนไปผานาง เมินถึง เรือนเพาะชำ เพื่อจัดเป็นทางเดินเท้ารอบสัน
- จัดบริเวณสำหรับที่จอดรถและ เขตหวงห้ามสำหรับรถ
- จัดเตรียมเอกสารแนะนำสภาพธรรมชาติตลอดเส้นทางเดินเท้า

พร้อมคำถามตอบสำหรับเป็นเกมส์พักผ่อนสมองและ เสริมความรู้ตลอดทางด้วย

(3) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติต่อเขต

- ก่อสร้างหอสูงเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในหน่วย
- ก่อสร้างเรือนพักรวมสำหรับเยาวชน ขนาดจุหลังละ 20 คน จำนวน 2 หลัง พร้อมห้องน้ำ-ส้วม (แยกชาย-หญิง) และลานกิจกรรม
- จัดศูนย์ข้อมูลทางธรรมชาติขนาดเล็กในอาคารที่ทำการ เพื่อแนะนำอุทยานแห่งชาติ พื้นที่โดยรอบ และ เส้นทางเดินป่า
- กำหนดเส้นทางเดินป่าไปและกลับหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติต่อเขต
- จัดจุดพักรถริมทางหลวงและร้านค้า บัณฑิตสำรวจ หน่วยประชาสัมพันธ์ และห้องสุขา บริเวณด้านหน้าทางเข้าหน่วยพิทักษ์ฯ

(4) หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งมดแดง

- นอกจากการก่อสร้างที่ทำการหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติและบ้านพักเจ้าหน้าที่แล้ว บริเวณนี้ควรจัดสร้างเรือนพักรวม สำหรับนักท่องเที่ยว จำนวน 2 หลัง จุหลังละ 15 คน พร้อมห้องน้ำ-ส้วม
- จัดลานกิจกรรมกลางแจ้ง
- จัดสร้างบ่อเก็บสำรองน้ำจากน้ำขึ้น (น้ำผุด) ขนาดจุ 10 ลบ.ม. โดยการออกแบบให้กลมกลืนกับชนิดหิน และถ้ำสูง เก็บน้ำ พร้อมเครื่องสูบน้ำและเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าขนาดเล็ก
- ปรับปรุงลำน้ำพุเพื่อการพักผ่อนเล่นน้ำเป็นครั้งคราว
- จัดเส้นทางเดินเท้าเป็นวงรอบ จากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติเลียบลำน้ำพุ ตัดผ่านป่าดิบจนถึงถนนทางเข้าหน่วยและกลับสู่หน่วยในระยะทาง 2 กิโลเมตร
- จัดเตรียมหลุมกำจัดขยะ 1 หลุม

(5) น้ำตกคำหอม

- ปรับปรุงบ้านพัก
- จัดสร้างและ เปิดให้เอกชนลงทุนทำร้านอาหารบริการนักท่องเที่ยว

จำนวน 2 ร้าน

- ปรับปรุงศาลาที่พักริมน้ำให้แข็งแรง
- จัดสร้างซุ้มเหล็กพักผ่อนเพิ่มขึ้น 5 ซุ้ม
- จัดสร้างห้องสุขาใหม่ 2 หลัง แยกชาย-หญิง
- จัดทำป้ายอธิบายสภาพทางธรณีและพืชพันธุ์ไม้
- จัดเตรียมภาชนะ เก็บขยะมูลฝอย จำนวน 8 จุด พร้อมหลุมกำจัด

ขยะ 1 หลุม

(6) พระธาตุภูเพ็ก

- จำกัดพื้นที่สำนักสงฆ์และ กิจกรรมสงฆ์ให้พอเหมาะ โดยให้ผู้อยู่อาศัยดูแลสภาพธรรมชาติ พระธาตุ และรักษาความสะอาด
- จัดสร้างศาลาพักผ่อนใกล้บันไดและภายในจัดให้มีป้ายอธิบายลักษณะทางโบราณคดีของพระธาตุภูเพ็ก เพื่อให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว
- จัดทำป้ายอธิบายธรรมชาติอุทยานแห่งชาติจากมุมมองบนยอดเขาทั้ง

4 ทิศ

- ปรับปรุงศาลาพักผ่อนเชิง เขาให้อยู่ในสภาพแข็งแรง พร้อมปรับพื้นที่เป็นลานจอดรถให้เป็นสัดส่วน

(7) ผาเสวย

- ปรับปรุงศาลาที่พัก จัดเพิ่มที่นั่งในศาลาและนอกศาลาให้เพียงพอแข็งแรง กระจายในตำแหน่งที่เหมาะสมบริเวณหน้าผา
- จัดทำป้ายอธิบายสภาพธรรมชาติดูทยานแห่งชาติที่มองเห็นจากผาเสวย
- จัดสภาพภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าและลานจอดรถ
- จัดเตรียมที่รองรับขยะมูลฝอยและหลุมกำจัดขยะ

(8) น้ำตกแก้งกะอาม

- ปรับปรุงบ่อน้ำซับ โดยจัดสร้างถ้ำน้ำรองรับในระดับต่ำเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงน้ำซับไหลน้อย

- สร้างถังเก็บน้ำหอสงและร้านอาหาร
- ปรับปรุงห้องน้ำให้มีน้ำใช้ตลอดเวลา
- ปรับปรุงศาลาและซุ้มพักผ่อน กระจายตลอดแนวลำธาร
- จัดเตรียมที่รองรับขยะมูลฝอยและหลุมกำจัดขยะ
- จัดทำป้ายอธิบายสภาพธรรมชาติของบริเวณ

3.3 แผนการพัฒนาและบำรุงรักษาสสิ่งก่อสร้างและ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน (Development and Maintenance Plan)

3.3.1 เป้าหมาย

- (1) ดำเนินการบำรุงรักษาและ ซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างและ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีอยู่เดิมให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ต่อไป
- (2) พัฒนาสสิ่งก่อสร้างและ จัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ตามที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทนี้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดการอุทยานแห่งชาติให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3.3.2 มาตรการ

1) สิ่งก่อสร้างและ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีอยู่แล้ว ประกอบด้วยอาคารและสิ่งก่อสร้าง 65 รายการ และ เครื่องมือ เครื่องใช้ 402 รายการ สำหรับอาคารและสิ่งก่อสร้างมีแนวทางการบำรุงรักษา ดังต่อไปนี้

(1) การดูแลรักษา การดูแลรักษาอาคารและสิ่งก่อสร้างจะ เปลี่ยนแปลงไปตามส่วนประกอบต่าง ๆ ของอาคารดังนี้

- พื้น ดูแลรักษาเป็นประจำทุกวัน
- กระจก ดูแลรักษาเป็นรายสัปดาห์
- ซัดมันพื้น ดูแลรักษาเป็นรายเดือน
- ปลวก ดูแลรักษาเป็นราย 6 เดือน
- ล้างสี ดูแลรักษาเป็นรายปี

(2) การซ่อมบำรุง การซ่อมบำรุงอาคารควรจะกำหนดให้ชัดเจนตามส่วนของอาคารและอายุการใช้งาน โดยแบ่งออกเป็นสิ่งที่ซ่อมบำรุงทุก ๆ 5 ปี ได้แก่ โครงหลังคา

(เหล็ก) ประตู ลี และท่อระบายน้ำ เป็นต้น และส่วนนี้ซ่อมบำรุงทุก ๆ 10 ปี ได้แก่ เครื่องมุงหลังคา กำแพงอิฐ หน้าต่าง พื้นซีเมนต์ สายไฟฟ้า และท่อประปา เนื่องจากจำนวนอาคารและสิ่งก่อสร้างมีมาก และระยะเวลาการซ่อมบำรุงห่างกันหลายปี เพื่อมิให้เกิดการหลงลืมและสับสน ควรจะได้มีการจัดทำประวัติของอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่ในอุทยานแห่งชาติไว้

สำหรับอาคารและสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูพานทั้งหมดจำนวน 65 รายการนั้น อยู่ในสภาพดี 36 รายการ ต้องซ่อมบำรุง 28 รายการ และต้องรื้อถอน 2 รายการ ในจำนวน 28 รายการ ที่ต้องซ่อมบำรุง ตามแนวทางที่เสนอไว้

นอกจากนี้ เครื่องมือเครื่องใช้ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากการสำรวจเครื่องมือเครื่องใช้ของอุทยานแห่งชาติภูพานมีทั้งสิ้น 204 รายการ ในจำนวนนี้มี 24 รายการที่ต้องซ่อมแซม เนื่องจากเครื่องมือเครื่องใช้ดังกล่าวมีเป็นจำนวนมาก เป็นการยากที่จะแยกแยะออกได้แต่ละรายการ ฉะนั้นการบำรุงรักษาเครื่องมือเครื่องใช้จึงประเมินงบประมาณโดยรวมของแต่ละปี และการที่จะบำรุงรักษาเครื่องมือใดประเภทใดนั้นสามารถกระทำเป็นรายการ ๆ ไป ในการตั้งของงบประมาณประจำปีของอุทยานแห่งชาติ

2) สิ่งก่อสร้างและเครื่องมือเครื่องใช้ ที่จะจัดทำตามแผนแม่บทการจัดการอุทยานแห่งชาตินี้ ได้กำหนดการก่อสร้างอาคารทั้งหมด จำนวน 40 รายการ และเครื่องมือเครื่องใช้อีกจำนวนหลายรายการ โดยแบ่งการก่อสร้างและจัดหาออกเป็นปีต่าง ๆ ตามรายละเอียดในแผนการพัฒนาแต่ละแผน

3) ผู้รับผิดชอบ เพื่อให้เจ้าหน้าที่งานจัดการในเรื่องนี้เป็นไปอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง จึงได้เสนอให้ งานบริหาร รับผิดชอบในการซ่อมสร้างและบำรุงรักษาอาคารและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ของอุทยานแห่งชาติ โดยมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดทำประวัติของอาคารและเครื่องมือเครื่องใช้และการซ่อมบำรุง และวางแผนกำหนดการซ่อมบำรุงอาคาร โดยพิจารณาจากอายุของอาคารและสภาพการใช้งาน

(2) การดำเนินการซ่อมบำรุง อาจจะทำโดยเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติเองหรือว่าจ้างบุคคลภายนอก โดยกำหนดมาตรฐานและการควบคุมคุณภาพของงานเป็นสิ่งสำคัญในการซ่อมบำรุง ซึ่งจะมีผลต่ออายุการใช้งานอาคารหรือสิ่งก่อสร้างนั้น ๆ

(3) ในกรณีที่ต้องจ้างบุคคลภายนอกซ่อมบำรุง ควรดำเนินการตามขั้นตอน คือ ขั้นตอนสำรวจสภาพ ขั้นตอนเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณาการซ่อม ขั้นตอนประเมินราคา ขั้นตอนจัดจ้าง และขั้นตอนควบคุมงาน

3.4 แผนการบริหารอุทยานแห่งชาติภูพาน

3.4.1 เป้าหมาย

การบริหารงานอุทยานแห่งชาติที่มีประสิทธิภาพนั้น จะพิจารณาได้จากเป้าหมายดังนี้

- (1) อำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกัน-ปราบปราม
- (2) อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- (3) สร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียง
- (4) พัฒนากลไกการบริหารอุทยานแห่งชาติภูพานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.4.2 มาตรการ

1) การอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ในการป้องกันและปราบปราม

(1) ปรับปรุงเส้นทางตรวจการณ์ จากหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติน้ำพุหรือบ้านใหม่พัฒนา ไปยังหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งมดแดง เป็นทางลูกรัง มีความกว้าง 4 เมตร ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร ซึ่งนอกจากจะใช้ประโยชน์ในการตรวจตราลาดตระเวนแล้ว ยังเป็นเส้นทางสำหรับนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชมธรรมชาติและศึกษาหาความรู้ สภาพป่าดิบแล้ง สัตว์ป่า บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งมดแดงด้วย

(2) พัฒนาระบบสื่อสารระหว่างหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ให้สามารถสื่อสารกันได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งระหว่างหน่วยและภายในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละหน่วยฯ เพื่อเสริมสร้างระบบการป้องกันที่มีประสิทธิภาพ โดยจัดหาวิทยุมือถือให้กับหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ให้ครบหน่วยละ 3 เครื่อง สำหรับเจ้าหน้าที่อีก 7 เครื่อง รวมทั้งสิ้น 52 เครื่อง

(3) พัฒนาและปรับปรุงอาคารบ้านพัก ตามหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุกหน่วยฯ ให้สมบูรณ์ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้รับความสะดวกสบายตามสมควรกับการอยู่อาศัย

(4) จัดให้มีสวัสดิการแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปราม โดยอาศัยงบประมาณจากรายได้ของอุทยานแห่งชาติ (การจัดชุดปฏิบัติงานสนาม การจัดเตรียมอุปกรณ์เดินป่า ฯลฯ)

(5) จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากร ทั้งด้านอาวุธศึกษา กฎหมาย ตลอดจนระเบียบวิธีปฏิบัติงานการใช้กฎหมาย และการดำเนินคดีผู้กระทำความผิดกฎหมายในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีความสามารถที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

(1) จัดให้มีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในเขตบริการ และเขตพักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาหาความรู้ (ตามแผนการสื่อความหมายฯ) เช่น ที่พัก ร้านอาหาร เส้นทางเข้าถึง ฯลฯ

(2) จัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์และให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เฉพาะเจาะจงเพิ่มขึ้น (วิทยากร มัคคุเทศก์ ฯลฯ)

(3) ปรับปรุงเส้นทางเข้าถึง ทางเดินศึกษาธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งศึกษาธรรมชาติ

(4) จัดทำป้าย สื่อต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจ แนะนำ ชี้นำ และชักชวนให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักอุทยานแห่งชาติและการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมในเขตอุทยานแห่งชาติ

3) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียง

ดำเนินการโดยโครงการมวลชนสัมพันธ์ ตามแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

4) การพัฒนากลไกการบริหารอุทยานแห่งชาติ

4.1) ปรับปรุงโครงสร้างให้สอดคล้องกับภารกิจและพื้นที่รับผิดชอบ โดย

(1) จัดตั้งหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ให้ครอบคลุมทั่วพื้นที่ให้ครบ 15 หน่วย ได้แก่ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งมดแดง หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติห้วยฮ่อม หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติห้วยทราย หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติตาไธสง หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติภูมะเภา หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติภูผากวน หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติหนองดินดำ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาตินาคำ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกะอาม และ หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติสร้างคือ

(2) จัดตั้ง งานบริการการท่องเที่ยว ในแผนภูมิการบริหาร โดยให้มีหน้าที่

- โฆษณาประชาสัมพันธ์ ตลอดจนให้บริการข่าวสารการท่องเที่ยว
- จัดรายการนำเที่ยว จัดกิจกรรมในระหว่างการท่องเที่ยว
- เผยแพร่ความรู้ ความสำคัญ ของอุทยานแห่งชาติภูพานโดยผ่านสื่อทุกชนิด เช่น สื่อมวลชน สื่อบุคคลและสื่อสิ่งพิมพ์
- จัดทำสื่อต่าง ๆ เพื่อการเผยแพร่
- กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์
- ให้บริการที่พัก จัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- บรมพยาบาลและให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวในยามฉุกเฉิน

(3) ปรับปรุงการจัดการให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน โดยจัดตั้งศูนย์การจัดการอุทยานแห่งชาติ จำนวน 3 ศูนย์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งคือ

- เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานในส่วนของการวินิจฉัย สั่งการ การระดมทรัพยากร การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- เพื่อให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงได้เข้ามาควบคุมดูแล และให้คำปรึกษาแก่เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการ เพื่อป้องกันการวินิจฉัยที่อาจผิดพลาดและเกิดผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนได้
- เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและทรัพยากรที่มีอยู่

ส่วนองค์ประกอบของศูนย์ฯ ประกอบด้วยหัวหน้าซึ่งทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์ และหัวหน้าหน่วยพิทักษ์ฯ ที่ศูนย์นั้นตั้งอยู่ สำหรับเจ้าหน้าที่ของศูนย์นั้น นอกจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยพิทักษ์ฯ 1 หน่วยแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมของแต่ละศูนย์ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน และเจ้าหน้าที่สื่อความหมายธรรมชาติ 1 คน

(3.1) ศูนย์จัดการอุทยานแห่งชาติสาขากูเพ็ก มีหน้าที่รับผิดชอบ

- ป้องกันปราบปราม สกัดกั้นการบุกรุกทำลายป่าและการเก็บหาของป่า การลักลอบล่าสัตว์ โดยควบคุมดูแลหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ จำนวน 4 หน่วยคือ
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติหินแดง
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติภูผักหวาน
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติหนองดินดำ
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติห้วยทราย
- จัดการ/อำนวยความสะดวกในเรื่องการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ภูเพ็ก

ที่ภูเพ็ก

(3.2) ศูนย์จัดการอุทยานแห่งชาติสาขากูบามี มีหน้าที่รับผิดชอบ

- ป้องกัน ปราบปราม สกัดกั้นการบุกรุกทำลายป่า การเก็บหาของป่า การลักลอบล่าสัตว์ และการควบคุมดูแลหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ จำนวน 4 หน่วยคือ
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก้งมดแดง
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติห้วยฮ่อม
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติภูเมฆแก้ว
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติน้ำพุง
- ประสานงานการอพยพเคลื่อนย้ายราษฎรผู้บุกรุกบ้านคำเพิ่ม
- จัดการเรื่องการท่องเที่ยวบริเวณ ภูบ่ามี

- (3.3) ศูนย์จัดการอุทยานแห่งชาติสาขาภาคใต้ มีหน้าที่รับผิดชอบ
- ป้องกัน ปราบปราม สกัดกั้นการบุกรุกทำลายป่า การเก็บหา
ของป่า การลักลอบล่าสัตว์ และควบคุม ดูแลหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ จำนวน 4 หน่วยคือ
- หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติต่อเขต
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติแก่งกะอาม
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติตาไช
 - หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติสร้างคือ

4.2) เพิ่มอัตรากำลังให้สอดคล้องกับปริมาณงาน ดังนี้

- เพิ่มอัตรากำลังข้าราชการ 7 ตำแหน่ง เป็น 37 ตำแหน่ง
- เพิ่มเจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่าจาก 16 ตำแหน่ง เป็น 140 ตำแหน่ง
(ลูกจ้างประจำ)
- เพิ่มคนงานจาก 1 ตำแหน่ง เป็น 5 ตำแหน่ง
- เพิ่มตำแหน่งพนักงานขับรถยนต์ 2 ตำแหน่ง

แต่ความจำเป็นเร่งด่วนตามแผนอัตรากำลัง 3 ปี ที่ควรจะได้รับการจัดสรร คือ

- นักวิชาการป่าไม้ 6	1	อัตรา
- นักวิชาการป่าไม้ 3-5	6	อัตรา
- นักวิชาการเผยแพร่ 3-5	1	อัตรา
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้ 2-4	15	อัตรา
- เจ้าหน้าที่ธุรการ 2-4	1	อัตรา
- เจ้าหน้าที่การเงิน 2-4	1	อัตรา
- เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด 1-3	1	อัตรา
- เจ้าหน้าที่พิทักษ์ป่า	50	อัตรา (ลูกจ้างประจำ)
รวม	76	อัตรา

4.3) พัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่รับผิดชอบ

- (1) ระดับบริหาร 6-7 ควรได้รับการพัฒนาในหลักสูตรดังนี้
- หลักสูตรสำหรับผู้บังคับบัญชาระดับกลาง
 - หลักสูตรด้านบริหาร เช่น การกำหนดนโยบาย การวางแผน
การจูงใจ ศิลปการบังคับบัญชา การสอนงาน
 - หลักสูตรการบริหารหรือการจัดการอุทยานแห่งชาติ

- (2) ระดับ 5 ควรได้รับการฝึกอบรมในหลักสูตรดังนี้
 - การบริหารเบื้องต้น
 - วิชาเฉพาะหน้าที่ในระดับสูง
 - การจัดการอุทยานแห่งชาติ
 - กฎหมายและระเบียบปฏิบัติของกรมป่าไม้และอุทยานแห่งชาติ
- (3) ระดับ 3-4 ควรได้รับการฝึกอบรมในหลักสูตรดังนี้
 - ระเบียบการปฏิบัติราชการ
 - ความรู้เฉพาะสาขา
 - การจัดการอุทยานแห่งชาติ
 - กฎหมายและระเบียบของกรมป่าไม้และอุทยานแห่งชาติ
 - อาวุธศึกษา
- (4) เจ้าพนักงานพิทักษ์ป่า ควรได้รับการฝึกอบรมในหลักสูตร
 - ระเบียบการปฏิบัติราชการ
 - กฎหมายและระเบียบเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติ
 - อาวุธศึกษา
 - ความรู้ด้านป่าไม้

4.4) เพิ่มขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่

- (1) พิจารณาคัดเลือกบุคคล ซึ่งเป็นลูกจ้างชั่วคราวในปัจจุบัน จำนวนถึง 136 คน บรรจุเป็นลูกจ้างประจำ
- (2) จัดตั้งกองทุนสวัสดิการ โดยนำเงินรายได้จากการบริการนักท่องเที่ยว ร้อยละ 10-25 มาจัดสวัสดิการให้แก่เจ้าหน้าที่
- (3) พิจารณาให้เงินพิเศษ (เบี้ยกันดาร) ให้แก่เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะข้าราชการและเจ้าพนักงานพิทักษ์ป่า ซึ่งปฏิบัติงานเสี่ยงอันตรายและยากลำบาก

4.5) เพิ่มประสิทธิภาพทางการบริหาร

โดยนำ Computer ชนิด PC เข้ามาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยและเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน

- 4.6) ปรับปรุงการประสานงานกับส่วนราชการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
 - (1) กำหนดให้มีระบบประสานงานในทุกระดับของการปฏิบัติการ
 - (2) ประสานงาน ให้มีการนำแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติบรรจุไว้ในแผนพัฒนา

(3) ประสานงาน ให้การส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนโดยรอบอุทยานแห่งชาติภูพาน ให้พึ่งพาธรรมชาติของอุทยานแห่งชาตินี้้อยลง โดยควรเป็นอาชีพที่ใช้เวลามากเหลือเวลาว่างน้อยลง ผลผลิตมากขึ้น การใช้วัสดุอื่นทดแทนไม้ในการก่อสร้าง เป็นต้น

4. งบประมาณในการดำเนินงาน

งบประมาณ สำหรับใช้ในการดำเนินงานจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน ในระยะของแผนแม่บทระหว่าง พ.ศ. 2536-2540 ได้เสนอแนะไว้เป็นรายปีตามโครงการและกิจกรรมที่ควรดำเนินการตามลำดับความสำคัญ

วงเงินงบประมาณที่เสนอแนะตามแผนแม่บทนี้ มีลักษณะดังนี้

- (1) วงเงินที่เสนอ มีลักษณะซึ่งนำมากกว่าที่จะสามารถประเมินเป็นวงเงินที่แท้จริงในทศวรรษนี้
- (2) วงเงินที่เสนอ เป็นราคาปี 2534 และมีได้ประเมินเพื่อสำหรับอัตราเงินเฟ้อแต่อย่างใด
- (3) งบประมาณที่เสนอแนะนี้ ถือเป็นพัฒนาตามแผนแม่บท โดยไม่รวมเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูพาน ดังนั้น งบประมาณแต่ละปีที่เสนอขอจะ เพิ่มขึ้นมากกว่าที่ระบุไว้ตามแผนแม่บทนี้
- (4) ในการปฏิบัติตามแผน โดยการเสนอโครงการ-กิจกรรมพร้อมงบประมาณประจำปีนั้น เสนอให้อุทยานแห่งชาติภูพานประเมินงบประมาณเสียใหม่ให้เหมาะสมตามราคาปีที่จะดำเนินการ และกองอุทยานแห่งชาติ จะต้องตั้งงบประมาณหมวดเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ฯ เพิ่มขึ้นจากงบพัฒนาที่เสนอขอในแต่ละปี

ตารางที่ 1 แสดงสรุปงบประมาณ ในการดำเนินงานจัดการอุทยานแห่งชาติภูพานตามแผนแม่บท ระหว่างปี พ.ศ. 2536-2540 เป็นลำดับดังนี้

- (1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- (2) การจัดบริการการท่องเที่ยวและสื่อความหมายธรรมชาติ
- (3) การบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างและเครื่องมืออุปกรณ์
- (4) การบริหารงานอุทยานแห่งชาติ

ตารางที่ 1 สรุปงบประมาณการดำเนินงานตามแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน
ระหว่าง พ.ศ.2536-2540

แผนงาน	2536	2537	2538	2539	2540
1) การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	6,874,400	6,425,800	8,021,400	1,227,000	1,212,000
2) การจัดบริการการท่องเที่ยวและการสื่อความหมาย ธรรมชาติ	1,595,000	721,000	1,836,000	1,652,000	620,000
3) การบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างและ เครื่องมืออุปกรณ์	662,839	542,243	457,030	395,150	549,158
4) การบริหาร งานอุทยานแห่งชาติ	554,000	2,669,000	269,000	269,000	269,000
รวม	9,686,239	10,358,043	10,583,430	3,543,150	2,650,158

หมายเหตุ : - วงเงินที่เสนอเป็นราคาค่าในปี 2534
- วงเงินที่เสนอไม่รวมเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ เว้นแต่รายการที่ประเมินได้รวมไว้แล้ว

5. การนำแผนสู่การปฏิบัติ

5.1 การอนุมัติแผน

กองอุทยานแห่งชาติ และอุทยานแห่งชาติภูพาน ควรจะพิจารณาบทวนแนวความคิด และแนวทาง-มาตรการ อันเป็นข้อเสนอในแผนแม่บทนี้เป็นครั้งคราว พร้อมกับการปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ จากนั้นจึงคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของภารกิจที่จะดำเนินการ เป็นแผนงาน-โครงการที่ระดับกองกองเห็นชอบแล้ว นำเสนอต่อผู้บริหารระดับสูงขึ้นไปให้ความ เห็นชอบ และอนุมัติให้ดำเนินการตามแผนนั้น เพื่อที่จะยึดถือเป็นกรอบนโยบายในการดำเนินงาน ของทั้งระดับกรม และระดับกอง ตามช่วงเวลาของแผนต่อไป อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขของการ ดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ ก็คือ การจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี จัดของงบประมาณและอัตราค่า ล้าง ประสานแผนปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติงานตามแผน ควบคุม ติดตามและ ประเมินผลงานที่ดำเนินงานตามแผน และให้มีการปรับปรุงหรือสร้างแผนแม่บทฯ ให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุก ๆ ระยะ 5 ปี

5.2 ขั้นตอน

กระบวนการในการนำแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติภูพาน ไปสู่การดำเนินการที่เป็นจริงในแต่ละปี โดยแผนปฏิบัติการประจำปี จะเริ่มจาก ในแต่ละปี อุทยานแห่งชาติภูพาน เป็นผู้ดำเนินการสำรวจ ประมวลปัญหา และความต้องการ ที่เกิดขึ้นอยู่ในพื้นที่ นำมาเป็นแนวทางในการคัดเลือกแผนงาน-โครงการ ที่จะดำเนินการ โดยเฉพาะพื้นที่และกิจกรรมในรายละเอียด จากนั้นจัดทำเป็นข้อเสนอโครงการ พร้อมงบประมาณ เสนอไปยังกองอุทยานแห่งชาติและกรมป่าไม้ เมื่อได้รับอนุมัติโครงการและงบประมาณแล้ว จึงดำเนินการตามโครงการนั้น ๆ เป็นปี ๆ ไป ผลการดำเนินงาน จำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลเป็นระยะ ๆ และนำไปทบทวนปรับปรุงแผนแม่บทฯ เพื่อจัดทำเป็นแผนแม่บทฯ ของระยะต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ต้องการความผูกพันของการจัดสรรงบประมาณให้ต่อเนื่องในการนี้อุทยานแห่งชาติภูพานอาจจัดเป็น แผนการลงทุน (Investment Plan) เฉพาะโครงการนั้น ๆ เป็นระยะเวลาหนึ่ง เช่น 3 ปี เป็นต้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานคล้ายคลึงกับการจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี

5.3 การประสานแผนแม่บทกับแผนพัฒนาระดับจังหวัด

โดยที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติภูพาน ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ปกครองระดับจังหวัดซึ่งใช้แผนพัฒนาจังหวัด เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานพัฒนา ดังนั้น เพื่อให้การจัดการอุทยานแห่งชาติ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจังหวัดที่อุทยานแห่งชาตินั้น ๆ ตั้งอยู่ จึงควรที่จะได้นำแผนแม่บทฯ เข้าไปประสานกับแผนพัฒนาจังหวัดดังกล่าว ซึ่งมีแนวทาง คือ

(1) ระดับกำหนดกรอบนโยบาย (top-down approach) โดยเสนอแผนแม่บทฯ ให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชนบท ของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ เพื่อนำไปประสานและกำหนดเป็นกรอบนโยบายการพัฒนาชนบทส่งให้จังหวัด ตามขั้นตอนของการจัดทำแผนฯ

(2) ระดับแผนพัฒนาตำบล (bottom-up approach) โดยการประสานงานกับคณะกรรมการสภาตำบล ซึ่งจัดทำแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และแผนพัฒนาตำบลประจำปี ในการนำแผนแม่บทฯ เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนดังกล่าว ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป เป็นแผนพัฒนาชนบทระดับอำเภอ และแผนพัฒนาชนบทระดับจังหวัด ต่อไปตามลำดับ

ในทางปฏิบัติ นับว่ามีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยทั้ง 2 แนวทางร่วมกัน เพื่อผลสัมฤทธิ์ของการจัดการอุทยานแห่งชาติภูพาน ตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้

BT 19450

ศูนย์ความรู้ (ศดร.)

BT19450